

УДК 347.4

[https://doi.org/10.52058/3041-1254-2026-1\(23\)-128-135](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2026-1(23)-128-135)

Дутко Альона Олександрівна кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності Львівського державного університету внутрішніх справ, <https://orcid.org/0000-0002-5062-6947>

ФІДУЦІАРНИЙ ДОГОВІР: ОСОБЛИВОСТІ ЮРИДИЧНОЇ КОНСТРУКЦІЇ

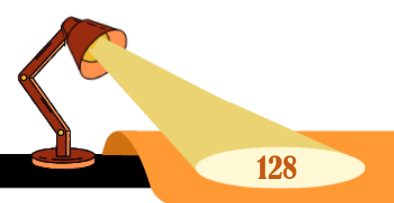
Анотація. Однією з найдавніших та найтипівіших юридичних конструкцій є договір. У кожній галузі права конструкція договору має свої особливості, які пов'язані з розширенням складу учасників договору, збільшенням договірних типів, впливом ринкової економіки та іншими факторами. У вітчизняному законодавстві термін «договір» вживається у кількох значеннях: договір як домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків, договір як документ, договір як правовідношення, договір як комплексне поняття.

У статті зазначено, що у зв'язку з переходом до ринкової економіки сфера застосування договірних відносин значно розширилась. Збільшилось в приватноправових галузях коло об'єктів, з приводу яких можливе укладення договору: це і нерухомість, і майнові права, і інформація. Договори займають своє місце і в сфері публічного права. Зростає кількість відносин, в яких єдиним регулятором виступає договір.

Автор вказує, що договір як правова форма найбільш відповідає ринковим відносинам і є універсальною формою фіксування товарно-грошових відносин. Нас цікавить договір як найтипівіша правова конструкція (модель), якій повинна відповідати поведінка сторін загалом, та особливості юридичної конструкції фідучіарних правочинів, зокрема. На основі наукових досліджень та судової практики проаналізовано зміст юридичної конструкції фідучіарних правочинів, зокрема, обов'язки фідучіарія – добросовісність, лояльність, конфіденційність, належне управління, уникнення конфлікту інтересів.

Зазначено, що у сучасних правових системах є чимало юридичних конструкцій, що забезпечують управління чужим майном у сфері договірних відносин. Правозастосовний досвід у цій галузі потребує ретельного вивчення та аналізу для подальшого вдосконалення нормотворчої та правозастосовчої діяльності.

Робиться висновок, що подальший детальний аналіз особливостей юридичних конструкцій фідучіарних договорів, їх використання у приватному

праві дасть змогу підвищити ефективність теоретичної та техніко-правової сторони правозастосовної діяльності.

Ключові слова: юридична конструкція, договір, фідучіар, фідучіарний договір, фідучіарні обов'язки.

Dutko Alyona Oleksandrivna Candidate of Law, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Civil Law Disciplines of the Educational and Scientific Institute of Law and Law Enforcement Activities of the Lviv State University of Internal Affairs, <https://orcid.org/0000-0002-5062-6947>

FIDUCIARY CONTRACT: FEATURES OF LEGAL CONSTRUCTION

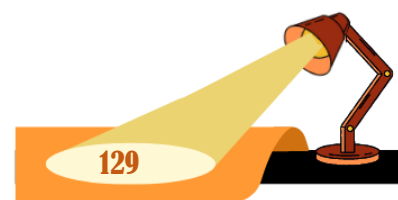
Abstract. One of the oldest and most typical legal constructions is a contract. In each branch of law, the construction of a contract has its own characteristics, which are associated with the expansion of the composition of the parties to the contract, the increase in contractual types, the influence of the market economy and other factors. In domestic legislation, the term "contract" is used in several meanings: a contract as an agreement of two or more parties aimed at establishing, changing or terminating civil rights and obligations, a contract as a document, a contract as a legal relationship, a contract as a complex concept.

The article states that in connection with the transition to a market economy, the scope of application of contractual relations has expanded significantly. The range of objects regarding which a contract can be concluded has increased in private law branches: this includes real estate, property rights, and information. Contracts also take their place in the field of public law. The number of relations in which the contract acts as the sole regulator is increasing.

The author points out that the contract as a legal form most closely corresponds to market relations and is a universal form of fixing commodity-money relations. We are interested in the contract as the most typical legal construction (model) to which the behavior of the parties in general must correspond, and the features of the legal construction of fiduciary transactions, in particular. Based on scientific research and judicial practice, the content of the legal construction of fiduciary transactions is analyzed, in particular, the duties of the fiduciary - good faith, loyalty, confidentiality, proper management, avoidance of conflict of interest.

It is noted that in modern legal systems there are many legal constructions that ensure the management of other people's property in the sphere of contractual relations. Law enforcement experience in this area requires careful study and analysis for further improvement of normative and law enforcement activities.

It is concluded that further detailed analysis of the features of the legal structures of fiduciary contract, their use in private law will allow to increase the effectiveness of the theoretical and technical-legal side of law enforcement activities.

Keywords: legal structure, contract, fiduciary, fiduciary contract, fiduciary duties.

Постановка проблеми. Договір – одна за найдавніших правових конструкцій. В повному розгорнутому вигляді вчення про договір було сформовано римськими цивілістами. Моделюючими елементами договору на той час були: 1) узгоджене волевиявлення його учасників; 2) правосуб'єктність сторін; 3) предмет, передбачений законом; 4) дотримання форми договору. Як відомо, рецепція римського права торкнулася всієї Європи і за багато століть не знала кардинальних змін. Проте, договір не статична, а така що підлягає певним змінам та постійно розвивається юридична конструкція.

Найбільш досліджена категорія договору, звісно, в цивільному праві. Проте, у кожній галузі права, тим не менш, конструкція договору, яка є одним з показником техніко-юридичного рівня розвитку галузі, має свої особливості. З розвитком суспільних відносин з'являються нові юридичні конструкції, які потребують вивчення.

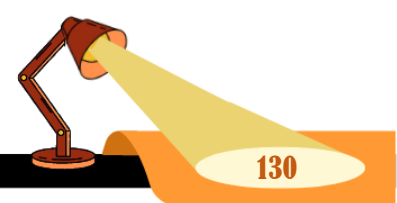
Метою даної статті є дати визначення фідучіарного договору, визначити особливості останнього та його конструктивні ознаки, а також визначити можливі шляхи удосконалення існуючого правового регулювання фідучіарних договорів і тісно пов'язаних з ними відносин.

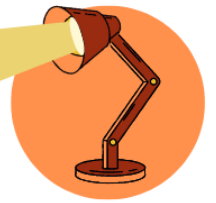
Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика фідучіарних правовідносин ставала предметом розгляду таких вчених-юристів, як Н.М. Дихта, І.В. Жилінкова, Н.С. Кузнецова, Р.А. Майданик, І.В. Спасибо-Фатєєва, Я.М. Шевченко, та інші.

Виклад основного матеріалу. У цивільному праві під договором розуміється домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків (ст. 626 ЦК України [1]). Проте, договір поєднує в собі різні характеристики, він є і джерелом права, і юридичним фактом, і джерелом встановлення взаємних прав та обов'язків та підставою виникнення договірних правовідносин.

Загально-правове визначення договору можна сформулювати наступним чином: «Договір – це акт домовленості сторін, вчинений в певній формі, що встановлює, в межах, визначених законом, взаємні права та обов'язки його учасників, регулює їх подальшу поведінку і забезпечується в випадку його порушення можливістю застосування заходів примусу».

Особливості юридичної конструкції договору, її ознаки наступні: 1) договір – це домовленість між учасниками, яка відображає їх волевиявлення (їх волю); «волевиявлення учасника правочину має бути вільним і відповідати його внутрішній волі (ст. 203 ч. 3 ЦК України)»; 2) договір визначає права та обов'язки сторін, а також поведінку, яка може виражатися в дії або бездіяльності;

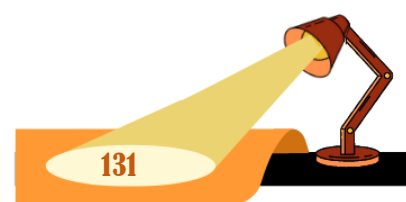
3) договір спрямований на встановлення, зміну або припинення правовідносин; 4) договір спрямований на досягнення конкретної мети, яка не повинна суперечити нормам позитивного права (ст. 215 та ст. 203 ЦК України передбачають недійсність правочину, зміст якого суперечить моральним засадам суспільства); 5) договір об'єктивується в певній формі, яка встановлена законодавчо для окремих видів договорів, або обирається сторонами. Недотримання передбаченої законом форми веде в окремих випадках до недійсності договору. Зазначимо вкотре, що договори розповсюджені в багатьох галузях права, тому для полегшення процедури укладення договорів використовуються типові, стандартні форми договорів; 6) беззаперечною ознакою договору є його універсальний характер. Кожна галузь права, в якій застосовується конструкція договору, вносить в неї певні особливості, але її сутність при цьому не змінюється [2, с.229].

Зміст договору становлять умови, що визначаються на розсуд сторін і погоджені ними та умови, що є обов'язковими відповідно до актів законодавства. Власне, це ті умови, на яких сторони погодилися виконувати договір. Таке визначення змісту конструкції договору дано в цивілістичній літературі [3, с.472]. При цьому більшість правових норм, що визначають умови договору мають диспозитивний характер. Це означає, що сторони в договорі можуть відступити від їх змісту і врегулювати свої відношення на власний розсуд (ст. 6 ЦК України). Умовами договору є предмет, строк, ціна та ін.

У юридичній літературі договір розуміється насамперед як підстава виникнення правовідношення, тобто юридичний факт, що лежить в основі зобов'язання, і, відповідно до ст. 11 ЦК України, є підставою для виникнення цивільних прав та обов'язків. Договір як юридичний факт – це дія, оскільки настання її залежить від волі людини. Це ще й правомірна дія, оскільки повинна відповідати вимогам правових норм. А також це є юридичний акт, бо сторони вступають у правовідносини з наміром досягти конкретного результату.

Договір як правовідношення, як ми зазначали раніше, складається з таких елементів: відповідний суб'єктний склад правовідношення, його об'єкт (певні матеріальні та нематеріальні блага і дії) і зміст (сукупність суб'єктивних прав та обов'язків сторін). Договір як форма розглядається як документ, у якому фіксуються умови договору, права та обов'язки сторін. В окремих статтях ЦК України є вказівка на форму договорів [4, с. 67].

Договір може вчинятися усно або письмово. Сторони мають право обирати форму договору, якщо інше не встановлено законом. Якщо в законі не вказано на необхідність укладення договору у певній формі, то застосовуються загальні правила про форму правочину та договору (ст.ст. 205– 210, 639 ЦК України). Враховуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що юридична конструкція договору є моделлю його елементів (договору-факту, договору-правовідно-

шення, договору-форми). Вона є складною, оскільки включає окремі моделі елементів договору. Загальну договірну конструкцію можна подати як складну модель, що відображає суб'єктний склад договору, його умови (предмет, строк, ціну тощо), права та обов'язки сторін договірних відносин, форму договору. На основі цієї конструкції формуються конструкції окремих видів договорів, які переважно мають свої особливості. Отже, договір поєднує різні характеристики, він є і джерелом права, і юридичним фактом, і джерелом встановлення взаємних прав та обов'язків та підставою виникнення договірних правовідносин.

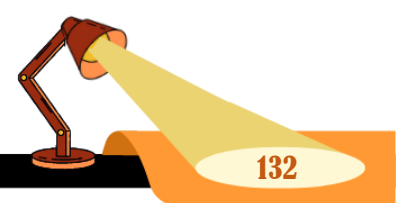
Ознаками договірної конструкції є домовленість між учасниками, визначення їх прав та обов'язків, спрямованість на досягнення конкретної мети, певна форма, забезпечення у випадку порушення можливості застосування заходів державного примусу. У різних галузях договірної конструкції має свої особливості, що характеризуються різними суб'єктами, метою, предметом, змістом договору, формою та умовами договору. Цивілісти, говорячи про договір, наприклад, купівлю-продаж, оперують терміном "елементи" договору, поза тим ці елементи (сторони, предмет, ціна, строк, форма і зміст, тобто права та обов'язки сторін) і є юридичною конструкцією складу цього виду договору.

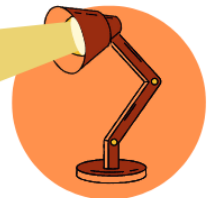
У сучасних правових системах є чимало юридичних конструкцій, що забезпечують управління чужим майном, у сфері договірних відносин. Правозастосовний досвід у цій галузі потребує ретельного вивчення та аналізу для подальшого вдосконалення нормотворчої та правозастосовчої діяльності. Серед таких конструкцій важливе місце займають фідучіарні правочини.

Довірчими (фідучіарними) договорами можуть визнаватись лише ті, що історично виникли у сфері послуг, а саме послуг за представництвом особи. Фідучіарними (від лат. *fiducia* — довіра) є правочини, які мають довірчий характер, потребують особливої довіри сторін при їх вчиненні. Прикладами фідучіарного правочину є договір доручення та управління майном. Втрата довіри у вказаному фідучіарному правочині може призвести до відмови від нього (його розірвання). Саме в рамках англійського права, а потім і в законодавстві США отримали закріплення і подальший розвиток такі фідучіарні договори - порука, агентування, управління майном.

Фідучіарність — це принцип, що ґрунтується на глибокій довірі між сторонами правочину, де одна сторона (фідучіар) зобов'язана діяти найкращим чином в інтересах іншої сторони (бенефіціара), виявляючи добросовісність, лояльність і розумність, навіть якщо це не прописано в договорі, а випливає з самої суті відносин (наприклад, між директором компанії та акціонерами). Це зобов'язання виходить за межі звичайної комерційної угоди, вимагаючи найвищого стандарту поведінки.

Фідучіарність є комплексною властивістю договорів, що полягає в наявності між контрагентами особливих, довірчих відносин і передачі на їх основі

комплексу прав, властивих довірі. Це поіменовні договори, закріплені в ЦК України - договір доручення та договір управління майном.

Довіра, що виникає під час укладання фідучіарних договорів, настільки повна, що створюється фіктивна особистість, наділена таким обсягом суб'єктивних прав, що особистість повіреного може «розчинятися» у ній і його діяльність може зводитися виключно до механічної реалізації волі довірителя.

Правовою метою (каузою) фідучіарних договорів є саме передача повноважень щодо здійснення дій на користь фідучіара, тоді як економічною метою є надання послуг.

Цивільний кодекс містить імперативне правило про те, що будь-який договір, незалежно від його спрямованості та видової приналежності, повинен містити вказівку на предмет. Предметом фідучіарних договорів є фактичні та юридичні дії, що здійснюються на користь довірителя, або управління майном в інтересах іншої особи.

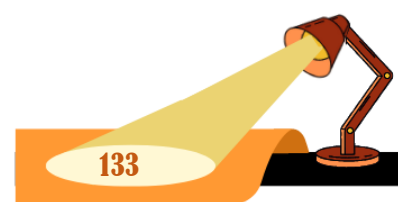
Проводячи аналіз правової природи фідучіарних договорів слід зазначити, що вони історично формувалися, як договора, спрямовані, в першу чергу, на здійснення послуг із представництва. Предметом представництва стають фактичні дії, наприклад, управління майном довірителя та дії юридичні, наприклад, вчинення правочинів або участь у суді при захисті інтересів довірителя.

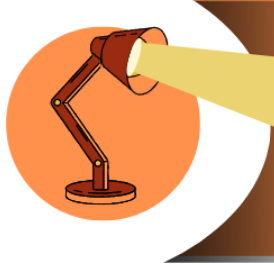
На користь індивідуальності фідучіарних договорів та відмінності їх від подібних представницьких угод, наприклад, комісії та агентування, а також від окремих договорів, спрямованих на передачу майна, укладання яких передуює встановлення довіри між контрагентами, поряд із мотивом свідчить ще одна властивість. Сутністю фідучіарних договорів є не користування річчю чи грошима кредитора, а передача суб'єктивних прав, реалізація яких здійснюється з такою самою обачністю, начебто їх здійснював сам довіритель.

Укладенню довірчих договорів має передувати тривала переддоговірна робота. Насамперед довірителю необхідно сформулювати мотивацію укладання договору шляхом збору інформації про професійні якості фідучіара. Подальше укладення договору має складатися з низки послідовних дій, які сприятимуть захисту майнового та правового статусу довірителя. Це пов'язано з тим, що законодавець презюмує саме довірителя як «слабку» сторону фідучіарного договору.

Суб'єктами фідучіарного договору є сторони, які вступають у довірчі відносини: фізичні особи (громадяни, іноземці), юридичні особи (підприємства, організації), а також держава чи її публічно-правові суб'єкти, які укладають правочини.

Зміст фідучіарного договору включає обов'язкові елементи будь-якого договору (права та обов'язки сторін). Як зазначає Є. Трубаков «основними фідучіарними обов'язками є дбайливе ставлення (duty of care) та обов'язок лояльності (duty of loyalty). Метою обов'язку лояльності є запобігання розтраті

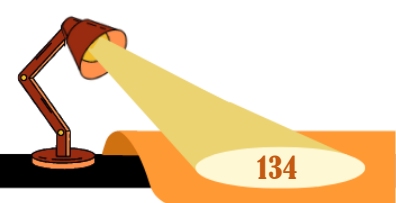

ввіреного агенту майна, що досягається регулюванням конфлікту його інтересів та інтересів принципала шляхом установлення вимоги про здійснення фідучіарієм своїх повноважень у «найкра-щих» або навіть «виключних» інтересах принципала. Фідучіарій може отримати від принципала згоду на вчинення певних дій під час конфлікту інтересів (наприклад, директор товариства видає наказ про збільшення власної заробітної плати або заробітної плати інших членів правління чи своїх заступників), однак тільки згідно з певною процедурою та правовими запобіжниками, головним з яких є «повне та чесне розкриття інформації» («full and fair disclosure»). Обов'язок дбайливого ставлення встановлює для фідучіарія такий рівень поведінки, що характеризується «розумністю» і «розсудливістю» («reasonableness» and «prudence») у межах стандартної поведінки відповідно до практики або норм галузі (сфери економічної діяльності). Іншими словами, перед судом під час розгляду справи постає питання чи діяв фідучіарій розумно та розсудливо в певній ситуації» [5, с.44].

Основні фідучіарні обов'язки, як зазначається, зокрема, в Постанові Верховного Суду від 05 лютого 2024 року у справі № 910/4149/21 «діяти добросовісно, розумно, не перевищувати своїх повноважень; фідучіар зобов'язаний діяти з урахуванням інтересів клієнтів, а не з особистих (приватних) інтересів; від фідучіара завжди вимагається діяти добросовісно та безпристрасно; фідучіар повинен бути чесним і не повинен вести справи в такий спосіб, що надає йому необумовлені вигоди або завдає шкоди інтересам клієнтів» [6].

Місце виконання фідучіарних договорів визначається умовами самого договору, але за загальним правилом може бути пов'язане з місцем проживання особи-довірителя або місцезнаходженням юридичної особи, що ініціювала договір; проте сторони вправі встановлювати інше, а у випадку відсутності домовленості – застосовують загальні норми про місце виконання зобов'язань, що зазвичай є місцем, де боржник має виконати обов'язок, а кредитор – прийняти виконання.

Висновки. Юридична конструкція має специфіку, яка зумовлена специфікою галузі права, в якій вона застосовується, специфічним предметом та методом правового регулювання цієї галузі права. Юридичні конструкції повинні характеризуватись гнучкістю, щоб їх можна було пристосовувати до розмаїття життєвих ситуацій, які вони охоплюють. Вони повинні бути універсальними. Наприклад, основна цивільно-правова юридична конструкція договору закріплена в ЦК України, а конструкції договорів, закріплені в інших нормативних актах, повинні відображати основні структурні елементи цієї конструкції. У кожній галузі права є стійкі конструкції, стан і розробка яких є основним показником досконалості цієї галузі права, рівня її розвитку. Подальший детальний аналіз особливостей юридичних конструкцій, їх використання у приватному праві дасть змогу підвищити ефективність теоретичної та техніко-правової сторони правозастосовної діяльності.

Література:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Дутко А. Аналіз юридичної конструкції господарського договору. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2008. Вип. 6(74) С. 227-235.
3. Цивільне право України: Академічний курс: Підручник: У 2 т. / за заг. ред. Я. М. Шевченко. Т. 1. Загальна частина. К. : Вид. Дім «Ін Юре», 2003. 520 с.
4. Дутко А. Особливості юридичних конструкцій приватного права. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки : збірник наукових праць. 2015. № 825. С. 63–68.
5. Трубаков Є. Теоретичні підходи до розуміння природи фідучіарних правовідносин. *Нове українське право*, Вип. 1, 2024 С.39-47
6. Постанова Верховного Суду від 05 лютого 2024 року у справі № 910/4149/21 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117040301>

References:

1. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy vid 16.01.2003 № 435-IV [Civil Code of Ukraine from 10.01.2002 № 2947–III] (n.d.). zakon.rada.gov.ua. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> [in Ukrainian]
2. Dutko A. (2008) *Analiz yurydychnoi konstruktsii hospodarskoho dohovoru*. [Analysis of the legal structure of a commercial contract]. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy*. 2008. V. 6(74). P. 227-235. [in Ukrainian]
3. Tsyvilne pravo Ukrainy: Akademichnyi kurs: Pidruchnyk: U 2 t. [Civil law of Ukraine: Academic course] / za zah. red. Ya. M. Shevchenko. T. 1. Zahalna chastyna. K. : Vyd. Dim «In Yure», 2003. 520 s. [in Ukrainian]
4. Dutko A. (2015) *Osoblyvosti yurydychnykh konstruktsii pryvatnoho prava*. [Features of legal constructions of private law] *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhniky»*. Serii: Yurydychni nauky : zbirnyk naukovykh prats. 2015. № 825. P. 63–68. [in Ukrainian]
5. Trubakov Ye. (2024) *Teoretychni pidkhody do rozuminnia pryrody fidutsiarnykh pravovidnosyn*. [Theoretical approaches to understanding the nature of fiduciary legal relations] *Nove ukrainske pravo*, V. 1. 2024 P.39-47 [in Ukrainian]
6. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 05 liutoho 2024 roku u spravi № 910/4149/21 [Supreme Court Resolution from 05/02/2024] URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117040301> [in Ukrainian]

